

Развитие на практиката на Съда на ЕС във връзка с Европейската заповед за арест – върховенство на закона, сътрудничество и взаимно признаване

Александър Арабаджиев
Съдия в Съда на ЕС (2007 - 2025)

Както заглавието на предстоящото изложение показва, предстои да говорим за два принципа на правото на ЕС: принципа на върховенството на правото и принципа на взаимното доверие. Въпреки че чисто формално те не изглежда да са равностойни от гледна точка на конституционната им значимост, целта не е да се отдаваме на абстрактни разсъждения, а както ще видим, съдебната практика, на която предстои да се позовавам, показва – особено в някои решения – връзката между тези два принципа, особено в сферата, наричана „Свобода, сигурност и правосъдие“.

Тук нямаме възможност да обсъждаме необходимостта на принципа на взаимното доверие да бъде придаден конституционен статус¹, както и детайлите на неговото нормативно съдържание. Може и трябва да се спомене поне това, че негово конституционно основание е принципът на равенство между държавите членки.

В синтезиран вид, съотношението между двата принципа е много добре изразено от Съда на ЕС в неговото Становище 2/13 от 18 декември 2014 г. относно присъединяването на Съюза към ЕКПЧ, в точка 168 от което откриваме разсъждения относно особеностите, респ. характеристиките, на конституционната структура на Съюза:

„Тази правна конструкция, отбелязва Съдът, почива на основополагащото схващане, че всяка държава членка споделя с всички останали държави членки и признава, че те споделят с нея поредица от общи ценности, на които се основава Съюзът, което се уточнява в член 2 ДЕС. Това схващане предполага и обосновава съществуването на взаимно доверие между държавите членки относно признаването на тези ценности и следователно относно зачитането на правото на Съюза, което ги прилага.“

А по-специално относно принципа на взаимното доверие, в точка 191 от Становище 2/13 е подчертано, че:

¹ Становище в този смисъл е изразил К. Ленартс, председател на Съда на ЕС, в La vie apres l'avis : Exploring the principle of mutual (but not blind) trust, Common Market Law Review, Volume 54, Issue 3 (2017), pp 805-840.

„...принципът на взаимно доверие между държавите членки има основно значение в правото на Съюза, като се има предвид, че позволява създаването и поддържането на пространство без вътрешни граници. Този принцип изисква, що се отнася по-специално до пространството на свобода, сигурност и правосъдие, от всяка от тези държави да приеме, освен при изключителни обстоятелства, че всички други държави членки зачитат правото на Съюза, и по-специално признатите от него основни права.“

Както е добре известно и както следва от самото му наименование, европейската заповед за арест е въведена с **Рамково решение 2002/584 на Съвета от 13 юни 2002 г. относно европейската заповед за арест и процедурите за предаване между държавите членки.**

Следва да се има предвид, че *целта* на Рамковото решение, посочена в съображение 5 от него, е чрез въвеждането на една опростена и по-ефикасна процедура (в сравнение с производството по екстрадиция, което включва участие и преценка на изпълнителната власт) за предаване на осъдени или заподозрени в извършване на престъпление лица *пряко между съдебните органи на държавите членки* - да улесни и ускори съдебното сътрудничество, за да допринесе за осъществяването на целта на Европейския съюз да се превърне в пространство на свобода, сигурност и правосъдие въз основа на високата степен на доверие, която трябва да съществува между тези държави членки. Всъщност, целта на въведения механизъм на европейската заповед за арест е борбата срещу безнаказаността на издирвани лица, които се намират на територията на друга държава членка, различна от територията на държава членка, на която се твърди, че са извършили престъпление или на която са били осъдени - т. е. „извършеното престъпление да не остане ненаказано и това лице да бъде преследвано или да изтърпи наложеното му наказание лишаване от свобода“ (вж. решение по дело ИК, (Изпълнение на допълващо наказание), С- 551/18 РПУ, т.39).

Европейската заповед за арест е считана – и това е важно да се подчертае – като основополагащ/ключов елемент в пространството на свобода, сигурност и правосъдие, каквото представлява Европейският съюз и каквото той предоставя на своите граждани². Принципите на взаимното доверие и взаимното признаване са от съществено значение за изграждането на това пространство.

² Виж съответно член 67, параграф 1 ДФЕС и член 3, параграф 2, ДЕС.

Както е изтъкнато в съображение 6 от Рамковото решение, европейската заповед за арест е „първата конкретна мярка в областта на наказателното право, която прилага принципа за взаимно признаване, който Европейският съвет определя като „крайбъгълния камък“ на съдебното сътрудничество“.

Значението на принципите на взаимното доверие и взаимното признаване за създаването и поддържането на пространството на свобода, сигурност и правосъдие е многократно изтъквано в практиката на Съда на Европейския съюз. В това отношение е уместно да бъде възпроизведено съдържанието на точка 35 от решението на Голям състав от 17 декември 2020 г. по съединени дела Openbaar Ministerie (Независимост на издаващия съдебен орган), C-354/20 PPU и C-412/20 PPU, която гласи следното: *“...както принципът на взаимно доверие между държавите членки, така и принципът на взаимно признаване, който самият се опира на реципрочното доверие между последните, имат основно значение в правото на Съюза, тъй като позволяват създаването и поддържането на пространство без вътрешни граници. По-конкретно принципът на взаимно доверие изисква, що се отнася по-специално до пространството на свобода, сигурност и правосъдие, от всяка от тези държави да приеме, освен при изключителни обстоятелства, че всички други държави членки зачитат правото на Съюза, и по-специално признатите от него основни права“.*

Това на практика означава, че принципът на взаимно признаване, на който почива европейската заповед за арест, се основава на принципа на взаимно доверие между държавите членки, че съответните им национални правни системи са в състояние да осигурят еднаква и ефективна защита на основните права, признати в рамките на Съюза и в частност в Хартата на основните права на Европейския съюз („Хартата“). Тук е мястото да се отбележи и това, че съгласно член 1, параграф 3 от Рамковото решение, то не може да има за последица изменение на задължението за спазване на основните права и основните правни принципи по член 6 от Договора за Европейския съюз, които са отразени в Хартата. Следователно Рамковото решение следва да се тълкува в съответствие с член 6 от Хартата, съгласно който **„Всеки има право на свобода и сигурност“**, и с дял VI от нея, озаглавен „Правосъдие“, съществена част от който е член 47, озаглавен **„Право на ефективни правни средства за защита и на справедлив съдебен процес“**.

Наред с това, Съдът е приел, че *„високата степен на доверие между държавите членки, на която почива механизмът на европейската заповед за*

арест, се основава на предположението, че наказателните юрисдикции на другите държави членки, които след изпълнението на европейска заповед за арест ще трябва да проведат досъдебното производство, съдебното производство и привеждането в изпълнение на съдебните актове за налагане на наказание лишаване от свобода или изискваща задържане мярка, отговарят на изискванията за ефективна съдебна защита, сред които са по-конкретно независимостта и безпристрастността на посочените юрисдикции“ (решение от 25 юли 2018 г. Minister for Justice and Equality (Недостатъци на съдебната система), C 216/18 PPU, т. 58).

Един такъв „блок“ от разсъждения/положения, които показват концептуалната рамка, в която е ситуирана и концептуализирана и трябва да бъде схващана европейската заповед за арест, респ. в която се прилага Рамково решение 2002/548, откриваме в почти всички решения от тази материя, като позоваването тук е на точки 33 – 37 от решението от 21 декември 2023 г. по дело С - 261/22, GN:

„33. Най-напред е важно да се припомни, че както принципът на взаимно доверие между държавите членки, така и принципът на взаимно признаване, който самият се опира на реципрочното доверие между последните, имат основно значение в правото на Съюза, тъй като позволяват създаването и поддържането на пространство без вътрешни граници. По-конкретно, принципът на взаимно доверие изисква, що се отнася по-специално до пространството на свобода, сигурност и правосъдие, от всяка от тези държави да приеме, освен когато са налице изключителни обстоятелства, че всички други държави членки зачитат правото на Съюза, и по-специално признатите от него основни права [...].

34. Затова, когато прилагат правото на Съюза, от държавите членки може да се изисква да презумират зачитането на основните права от останалите държави членки, поради което нямат възможност не само да изискват от друга държава членка ниво на национална защита на основните права, по-високо от осигуряваното от правото на Съюза, но и, освен в изключителни случаи, да проверяват дали тази друга държава членка действително е зачала в конкретния случай основните права, гарантирани от Съюза [...].

35. В този контекст целта на Рамково решение 2002/584 е чрез въвеждането на опростена и ефикасна процедура за предаване на осъдени

или заподозрени в нарушаване на наказателния закон лица да улесни и ускори съдебното сътрудничество, за да допринесе за осъществяването на целта на Съюза да се превърне в пространство на свобода, сигурност и правосъдие въз основа на високата степен на доверие, която трябва да съществува между държавите членки [...].

36. Принципът на взаимното признаване, който съгласно съображение 6 от Рамково решение 2002/584 представлява „крайъгълен камък“ на съдебното сътрудничество по наказателни дела, намира приложение в член 1, параграф 2 от това рамково решение, който прогласява правилото, че държавите членки са длъжни да изпълняват всяка европейска заповед за арест въз основа на този принцип и в съответствие с разпоредбите на посоченото рамково решение [...].

37. От това следва, от една страна, че изпълняващите съдебни органи по принцип могат да откажат да изпълнят европейска заповед за арест само в случаите, предвидени в Рамково решение 2002/584, както то е тълкувано от Съда и че, от друга страна, изпълнението на европейска заповед за арест е принципът, а отказът да бъде изпълнена е предвиден като изключение, което трябва да се тълкува стриктно.“

Както е известно, рамковото решение относно европейската заповед за арест предвижда/разграничава задължителни и факултативни основания за отказ да бъде изпълнена такава заповед. Към тях съдебната практика на Съда на ЕС е добавила още едно – „преторианско“ основание.

С решението по делото Aranyosi и Caldaru (A/C) от 5 април 2016 г. – съединени дела C-404/15 и C-659/15 – Съдът отива извън изричните изключения, за да осигури пълна защита на основните права при изпълнението на европейска заповед за арест.

В случая, запитващата юрисдикция е искала да се установи дали член 1, параграф 3 от Рамковото решение трябва да се тълкува в смисъл, че когато са налице сериозни данни, които сочат, че условията на задържане в издаващата държава членка са несъвместими с основните права, по-специално с член 4 от Хартата, изпълняващият съдебен орган може или трябва да откаже изпълнението на европейска заповед за арест, издадена за дадено лице с цел провеждане на наказателно производство или изпълнение на наказание лишаване от свобода, или той може или трябва да постави предаването на лицето в зависимост от условието да получи от издаващата държава членка

информация, която му дава възможност да се увери в съответствието на посочените условия на задържане с основните права. Запитващата юрисдикция иска, освен това, да се установи дали член 5 и член 6, параграф 1 от Рамковото решение трябва да се тълкуват в смисъл, че тази информация може да се предостави от съдебния орган на издаващата държава, или предоставянето на тази информация се извършва по реда на уредбата относно компетентността, установена в тази държава членка.

Това решение е считано за знаково или по-скоро **за повратно**, доколкото то съставлява повратна точка по отношение на начина, по който функционират принципите на взаимното признаване и взаимното доверие в контекста на Рамковото решение за европейската заповед за арест. Централното му послание е в смисъл, че взаимното доверие не трябва да бъде тълкувано (разбирано) като сляпо доверие и че презумпцията, че държавите членки спазват основните права, е оборима.

Независимо от това, както решението А/С показва, предвид на фундаменталната значимост на принципа на взаимното доверие, евентуалното отлагане или отказ да бъде изпълнена една европейска заповед за арест е допустимо само при изключителни обстоятелства³. Ограниченията върху функционирането на този принцип не могат да имат за резултат състояние на постоянно недоверие между държавите членки или към определени държави членки, тъй като това би довело до фрагментация не само на пространството на свобода, сигурност и правосъдие, но и на Съюза като такъв.

Също в това решение е установена и проверката на два етапа, която включва - във втория етап – преценка за съществуването на реален риск издирваното лице да бъде подложено на нечовешко или унизително отношение. Казано с думите на точка 94 от решението, това положение гласи така:

„...за да се гарантира спазването на член 4 от Хартата в отделния случай на лице, за което е издадена европейска заповед за арест, изпълняващият съдебен орган, който разполага с обективни, достоверни, точни и надлежно актуализирани данни, които сочат за съществуването

³ В тази връзка е уместно да бъдат цитирани точки 82 и 83 от решението, в които е подчертано, че:

82. ... от една страна, Съдът признава, че „при изключителни обстоятелства“ могат да се въведат ограничения в принципите на взаимно признаване и взаимно доверие между държавите членки[...].

83 От друга страна, както следва от член 1, параграф 3 от Рамковото решение, то няма за последица изменение на задължението за спазване на основните права, залегнали по-специално в Хартата

Тук може да се добави и това, че в случая става дума за забраната за нечовешко или унизително наказание или отношение по член 4 от Хартата, която сама по себе си има абсолютен характер.

на такива недостатъци, е длъжен да провери дали в конкретните обстоятелства са налице сериозни и потвърдени основания да се приеме, че вследствие на предаването му на издаващата държава членка, посоченото лице ще бъде изложено на реална опасност да бъде подложено в тази държава членка на нечовешко или унижително отношение по смисъла на посочената разпоредба.“

Тук е мястото да бъде посочено още едно решение със същия ефект - това от 25 юли 2018 г. по дело С-216/18 PPU. То потвърждава, макар и в друг ракурс, от друга гледна точка, че предпоставката, по силата на която държавите членки се съобразяват с/спазват ценностите, закрепени в член 2 ДЕС, не е абсолютна, от което следва, че взаимното доверие не е сляпо доверие.

Това дело е образувано по преюдициално запитване, отправено от ирландския High Court, съдържащо въпрос, който се отнася до изпълнението на европейски заповеди за арест, издадени от полски юрисдикции срещу лице, което е полски гражданин, с оглед неговото задържане и предаване на тези юрисдикции за целите на наказателно преследване.

Същността на въпроса се свежда до това дали изпълняващият съдебен орган може да откаже да изпълни европейска заповед, издадена от съдебен орган на друга държава членка в съответствие с Рамково решение 2002/584, ако съществува сериозен и реален риск - в случай на предаване - да бъде нарушено основното право на заинтересованото лице на независим съд.

На основата на данни, посочени в мотивираното предложение на Комисията от 20 декември 2017 г., направено в съответствие с член 7, параграф 1 ДЕС и на констатациите на Комисията за демокрация чрез право на Съвета на Европа („Венецианската комисия) относно положението в Република Полша и относно последиците на последните законодателни реформи върху съдебната система на тази държава членка, запитващата юрисдикция заключава, че посредством кумулативното въздействие на извършените в Република Полша законодателни реформи от 2015 г. нататък, що се отнася по-конкретно до Конституционния съд, Върховния съд, Националния съвет на съдебната власт, организацията на общите съдилища, Националната школа за съдии и прокуратурата, принципите на правовата държава са нарушени в тази държава членка. Запитващата юрисдикция основава това заключение на констатацията за промените, които счита за особено важни, като: *промените в конституционната роля на Националния съдебен съвет; факта, че*

министърът на правосъдието вече е главен прокурор; факта, че Върховният съд е засегнат от задължително пенсиониране и бъдещи назначения и че в новия състав на Националния съдебен съвет ще преобладават най-вече политически назначения; факта, че интегритетът и ефикасността на Конституционния съд са сериозно нарушени.

В това отношение запитващата юрисдикция е отбелязала, че в решението от 5 април 2016 г., Aranyosi и Căldăraru (C 404/15 PPU и C 659/15 PPU) Съдът е приел - в контекста на предаване, което може да доведе до нарушение на член 3 от ЕКПЧ/Член 4 от Хартата, както и че ако изпълняващият съдебен орган констатира наличие на системни или общи недостатъци във връзка със защитата на правата в издаващата държава членка, този орган трябва да направи конкретна и точна проверка дали има сериозни и потвърдени основания да се счита, че засегнатото лице е изложено в тази държава членка на реален риск от нечовешко или унижително отношение. В това решение Съдът също е установил двуетапна процедура, която изпълняващият съдебен орган би трябвало да приложи при подобни обстоятелства. Най-напред този орган би трябвало да констатира наличието на системни или общи недостатъци във връзка със защитата на правата в издаващата държава членка, а след това да поиска от нейния съдебен орган необходимата допълнителна информация относно защитата на правата на засегнатото лице.

Запитващата юрисдикция обаче си задава въпроса дали когато изпълняващият съдебен орган констатира, че прогласената в член 2 ДЕС обща ценност, каквато е принципът на правовата държава, е била нарушена от издаващата държава членка, и че това системно нарушение на този принцип по естеството си представлява основен недостатък на съдебната система, все още е приложимо изискването да извърши конкретна и точна преценка в съответствие с решението Aranyosi и Căldăraru, дали има сериозни и потвърдени основания да се счита, че засегнатото лице е изложено на риск от нарушение на правото му на справедлив съдебен процес, както е прогласено в член 6 от ЕКПЧ, или при подобни обстоятелства може лесно да се приеме, че никаква конкретна гаранция за справедлив съдебен процес за това лице не би могла да се даде от който и да е издаващ орган, като се има предвид системният характер на нарушението на правовата държава, поради което изпълняващият съдебен орган не би могъл да се задължи да проверява дали са налице подобни основания.

Казано чрез текста на преюдициалните въпроси, искането на запитващата юрисдикция е да се установи, дали член 1, параграф 3 от Рамково решение

2002/584 трябва да се тълкува в смисъл, че когато изпълняващият съдебен орган, който следва да вземе решение относно предаването на лице, за което е издадена европейска заповед за арест за целите на наказателно преследване, разполага с данни като посочените в мотивирано предложение на Комисията, прието на основание член 7, параграф 1 ДЕС⁴, които са от естество да докажат съществуването на реален риск от нарушение на гарантираното с член 47, втора алинея от Хартата основно право на справедлив съдебен процес, поради системни или общи недостатъци, свързани с независимостта на съдебната власт на издаващата държава членка, този орган трябва да направи конкретна и точна преценка дали има сериозни и потвърдени основания да се счита, че засегнатото лице ще бъде изложено на подобен риск, ако бъде предадено на държавата, издала европейската заповед за арест. А при утвърдителен отговор на този въпрос - какви са условията на които трябва да отговаря подобна проверка?

В мотивите, които обосновават дадения от Съда отговор, следва да се подчертае частта, в която, позовавайки се в значителна степен на решението ASJP⁵, е преутвърдено положението, съгласно което независимостта на съдиите, която е част от „същността“ на основното право на справедлив процес, е ключова за ефективната съдебна защита и, освен това, за отстояването на върховенството на правото в ЕС.

Казано с думите на Съда – точки 48-53 – това е формулирано така:

„[Важно е] да се подчертае, че изискването за независимост на съдиите спада към същественото съдържание на основното право на справедлив съдебен процес, което има кардинално значение като гарант за защитата на всички права, които правните субекти черпят от правото на Съюза и за опазването на общите ценности на държавите членки, прогласени в член 2 ДЕС, по-конкретно на ценността правова държава/върховенство на правото.

Всъщност Съюзът е правов съюз, в който правните субекти имат правото да оспорват по съдебен ред законосъобразността на всяко решение

⁴ Само за информация: съгласно член 7, параграф 1 ДЕС „по мотивирано предложение на една трета от държавите членки, на Европейския парламент или на Европейската Комисия Съветът, с мнозинство от четири пети от своите членове, след като получи одобрение от Европейския парламент може да констатира наличието на очевиден риск от тежко нарушение от държава членка на ценностите, посочени в член 2. В случая с Полша е налице такова мотивирано предложение от страна на Комисията, но липсва реакция от страна на Съвета.

⁵ Т.нар. „решение за португалските съдии“ от 27 февруари 2018 г. по дело C – 64/16, *Associacao Sindical dos Juizes Portugueses (ASJP)*.

или на всеки друг национален акт, свързан с прилагането към тях на акт на Съюза.

В съответствие с член 19 ДЕС, който конкретизира правовата държава като ценност, утвърдена с член 2 ДЕС, националните юрисдикции и Съдът имат задачата да гарантират пълното прилагане на правото на Съюза във всички държави членки, както и съдебната защита на правата, които правните субекти черпят от посоченото право .

Самото наличие на ефективен съдебен контрол, чието предназначение е да гарантира спазването на правото на Съюза, е неделимо свързано с правовата държава/с принципа на върховенството на правото.

От това следва, че всяка държава членка трябва да гарантира, че органите, които, като „юрисдикции“ по смисъла на правото на Съюза, са част от системата ѝ от способности за защита в областите, обхванати от правото на Съюза, изпълняват изискванията на ефективната съдебна защита.

Запазването на независимостта на посочените органи обаче е от първостепенно значение, за да се гарантира тази защита, видно от член 47, втора алинея от Хартата, съгласно който достъпът до „независим“ съд е едно от изискванията, свързани с основното право на ефективни правни средства за защита.

Самият отговор, който е известен, потвърждава подхода, възприет в решението А/С – точки 92 и 94 – в смисъл, че когато изпълняващият съдебен орган констатира, че в издаващата държава членка съществува реален риск от нарушение на същественото съдържание на основното право на справедлив съдебен процес поради системни и общи недостатъци на съдебната власт на тази държава членка, които са от естество да подкопаят независимостта на юрисдикциите на тази държава, този орган трябва след това да направи конкретна и точна преценка дали при конкретните обстоятелства има сериозни и потвърдени основания, позволяващи да се приеме, че издирваното лице ще бъде изложено на този риск след предаването му на издаващата държава членка.

Впрочем, диспозитивът на решението е формулиран така:

Член 1, параграф 3 от Рамково решение 2002/584/ПВР на Съвета от 13 юни 2002 година относно европейската заповед за арест и процедурите за предаване между държавите членки, изменено с Рамково решение

2009/299/ПВР на Съвета от 26 февруари 2009 г., трябва да се тълкува в смисъл, че когато изпълняващият съдебен орган, който следва да вземе решение относно предаването на лице, за което е издадена европейска заповед за арест за целите на наказателно преследване, разполага с данни, като посочените в мотивирано предложение на Европейската комисия, прието на основание член 7, параграф 1 ДЕС, които са от естество да докажат съществуването на реален риск от нарушение на гарантираното с член 47, втора алинея от Хартата на основните права на Европейския съюз основно право на справедлив съдебен процес, поради системни или общи недостатъци, свързани с независимостта на съдебната власт на издаващата държава членка, посоченият орган трябва да направи конкретна и точна преценка дали, с оглед на личното положение на това лице, както и на естеството на правонарушението, за което то е наказателно преследвано, и на фактическия кон-текст, стоящи в основата на европейската заповед за арест, и с оглед на данните, предоставени от издаващата държава членка на основание член 15, параграф 2 от Рамково решение 2002/584, има сериозни и потвърдени основания да се счита, че посоченото лице ще бъде изложено на подобен риск, ако бъде предадено на последната държава.

По съединени дела C-562/21 PPU и C-563/21 PPU, решение от 22 февруари 2022 г. , този подход на двуетапна проверка е потвърден.

С единствения си въпрос по дело C 562/21 PPU и с трите си въпроса по дело C 563/21 PPU, които Съдът е приел, че трябва да бъдат разгледани заедно, запитващата юрисдикция по същество е искала да се установи дали член 1, параграфи 2 и 3 от Рамково решение 2002/584 трябва да се тълкува в смисъл, че когато изпълняващият съдебен орган, който трябва да вземе решение за предаване на лице, срещу което е издадена европейска заповед за арест, разполага с данни, според които са налице системни или общи недостатъци във връзка с независимостта на съдебната власт на издаващата държава членка, и по-специално що се отнася до процедурата по назначаване на служителите на съдебната власт, този орган може да откаже това предаване, тъй като при такова предаване е налице реален риск от нарушаване на основното право на това лице на справедлив съдебен процес пред предварително създаден със закон съд, прогласено в член 47, втора алинея от Хартата, при положение че:

– в рамките на европейска заповед за арест, издадена за целите на изпълнението на наказание лишаване от свобода или на мярка, включваща

лишаване от свобода, не е налице ефективно средство за съдебна защита срещу евентуално нарушаване на това основно право в производството, което приключва с постановяване на осъдителна присъда срещу посоченото лице, а

– в рамките на европейска заповед за арест, издадена за целите на наказателното преследване, заинтересованото лице не може да установи, към момента на посоченото предаване, как ще бъде формиран съдебният състав, който ще разгледа неговия случай, предвид случайното разпределение на делата, и при положение че в издаващата държава членка няма ефективно правно средство за защита, чрез което да се оспори действителността на назначаването на съдиите.

Съдът е припомнил, че когато изпълняващият съдебен орган, който трябва да вземе решение за предаване на лице, срещу което е издадена европейска заповед за арест, разполага с данни за системни или общи недостатъци във връзка с независимостта на съдебната власт в издаващата държава членка, той не може да презумира, че съществуват сериозни и потвърдени основания да се счита, че ако бъде предадено, това лице ще бъде изложено на реален риск от нарушаване на основното му право на справедлив съдебен процес, без да извърши конкретна и точна преценка, при която да се вземат предвид по-специално личното положение на въпросното лице, естеството на разглежданото правонарушение и фактическият контекст на издаването на заповедта, като например изявленията или действията на публични органи, които могат да окажат влияние върху разрешаването на конкретния случай.

В случая запитващата юрисдикция по същество е искала да се установи дали проверката на два етапа, закрепена от Съда в решението по делото С-216/18 PPU, - с оглед на гаранциите за независимост и безпристрастност, присъщи на основното право на справедлив съдебен процес, прогласено в член 47, втора алинея от Хартата, следва да бъде прилагана и в хипотезата, в която се обсъжда също така присъщата на това основно право гаранция относно съд, предварително създаден със закон и евентуално, кои са условията и редът за прилагане на тази проверка в това отношение.

Съдът е приел, че изпълняващият съдебен орган е длъжен да извърши проверката на два етапа с цел да прецени дали в случай на предаване на съответното лице на издаващата държава членка за него е налице реален риск от нарушаване на основното му право на справедлив съдебен процес пред

предварително създаден със закон съд, прогласено в член 47, втора алинея от Хартата.

Когато в резултат на първия етап от проверката изпълняващият съдебен орган счете, че е налице реален риск от нарушаване на основното право на справедлив съдебен процес, по-специално свързан с липса на независимост на съдилищата на издаващата държава членка или с неспазване на изискването за съд, създаден със закон, поради системни или общи недостатъци, изпълнението на европейската заповед за арест не може да бъде отказано, без да се проведе втория етап на проверката.

В рамките на този втори етап изпълняващият съдебен орган трябва да прецени дали системните или общи недостатъци, установени на първия етап, могат да се конкретизират в случай на предаване на заинтересованото лице на издаващата държава членка и дали при специфичните обстоятелства в случая за това лице е налице реален риск от нарушаване на основното му право на справедлив съдебен процес пред предварително създаден със закон съд, прогласено в член 47, втора алинея от Хартата.

В този контекст може да се добави изтъкнатото от Съда, че при тълкуването на разпоредбата на член 1, параграф 3 от рамковото решение трябва да се осигури не само зачитането на основните права на лицата, чието предаване се иска, но и вземането предвид на други интереси като необходимостта евентуално да се зачетат основните права на пострадалите от престъплението – и въобще правата на трети лица – точка 61 и 62.

От значение е също така да се държи сметка за една от основните цели на рамковото решение, каквато е борбата с безнаказаността.

Говорейки за основанието за неизпълнение, извлечено от член 1, параграф 3 от Рамково решение 2002/584, трябва да споменем две „допълнителни“ хипотези, които са предмет на решението от 18 април 2023 г. **по дело C-699/21, E.D.L.**, и на решението от 21 декември 2023 г. по **дело C- 261/22, G.N.**

Предмет на първото от тези две решения – това по делото E.D.L. – е една специфична ситуация, при която предаването на издирваното в изпълнение на европейска заповед за арест лице би могло явно да застраши неговото здраве или би изложило това лице на реален риск от значително намаляване на очакваната продължителност на живота му или от бързо, значително и необратимо влошаване на здравословното му състояние.

В този контекст, предмет на даденото от Съда на ЕС тълкуване – наред с член 1, параграф 3 от Рамково решение 2002/584 – е и разпоредбата на член 23, параграф 4 от това рамково решение, разглеждани обаче в светлината на член 4 от Хартата.⁶

Поставеният от запитващата юрисдикция преюдициален въпрос е преформулиран от Съда на ЕС така:

С въпроса си запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 1, параграф 3 от Рамково решение 2002/584, разглеждан в светлината на членове 3, 4 и 35 от Хартата, трябва да се тълкува в смисъл, че когато изпълняващият съдебен орган, който трябва да вземе решение за предаване, в изпълнение на европейска заповед за арест, на лице, страдащо от тежки хронични и потенциално необратими заболявания, счита, че това предаване може да изложи лицето на риск от сериозно увреждане на здравето, той трябва да поиска от издаващия съдебен орган информацията, която позволява да бъде изключено съществуването на този риск, и е длъжен да откаже предаването, ако не получи гаранции за това в приемлив срок.

Съдът е приел, че не е необходимо член 1, параграф 3 от Рамковото решение да бъде тълкуван в светлината на членове 3 и 35 от Хартата и същевременно е включил в предмета на тълкуване разпоредбата на член 23, параграф 4 от Рамковото решение. По отношение на последната е изтъкнато, че тя представлява изключение от съдържащото се в член 23, параграф 1 от това рамково решение задължение за изпълняващия съдебен орган да осигури предаването на издирваното лице във възможно най кратък срок. При това положение би било в противоречие както с буквата на член 23, параграф 4 от това рамково решение, който се отнася до „временното“ отлагане на предаването, така и с общата структура на този член изпълняващият съдебен орган да има възможност да отлага – с цел да се избегне реализирането на такъв риск – предаването на издирвано лице за значителен или дори неопределен период от време. Освен това в тази хипотеза издирваното лице може да остане за неопределено време под действието на издадената срещу него европейска заповед за арест и на принудителните мерки, приети, ако е необходимо, от

⁶ Според която „по изключение предаването може да бъде временно отложено оради сериозни причини от хуманитарно естество, например, когато съществуват съществени основания да се счита, че то явно ще застраши живота или здравето на издирваното лице. Изпълнението на европейската заповед за арест трябва да се извърши възможно най-скоро след отпадане на тези основания. Изпълняващият съдебен орган следва незабавно да уведоми издаващия съдебен орган и заедно да насрочат нова дата на предаване. В този случай то следва да се състои в десетдневен срок от така съгласуваната дата.

изпълняващата държава членка, въпреки че няма реални изгледи това лице да бъде предадено на издаващата държава членка.

Предвид гореизложените съображения, на поставения въпрос е отговорено, че член 1, параграф 3 и член 23, параграф 4 от Рамково решение 2002/584, разглеждани в светлината на член 4 от Хартата, трябва да се тълкуват в смисъл, че:

– когато има основателни причини да се смята, че предаването на издирвано в изпълнение на европейска заповед за арест лице би могло явно да застраши неговото здраве, изпълняващият съдебен орган може по изключение временно да отложи предаването,

– когато изпълняващият съдебен орган, който следва да вземе решение за предаването на тежко болно издирвано лице в изпълнение на европейска заповед за арест,

счита, че са налице сериозни и потвърдени основания да вярва, че това предаване би изложило това лице на реален риск от значително намаляване на очакваната продължителност на живота му или от бързо, значително и необратимо влошаване на здравословното му състояние, този орган е длъжен да отложи предаването и да поиска от издаващия съдебен орган предоставянето на цялата информация относно условията, при които се предвижда да бъде осъществено наказателното преследване или задържането на лицето, както и относно възможностите за адаптиране на тези условия към здравословното му състояние, с цел да се избегне реализирането на такъв риск,

– ако с оглед на информацията, предоставена от издаващия съдебен орган, и на всяка друга информация, с която изпълняващият съдебен орган разполага, изглежда, че този риск не може да бъде изключен в разумен срок, последният орган трябва да откаже да изпълни европейската заповед за арест. Ако обаче посоченият риск може да бъде избегнат в такъв срок, с издаващия съдебен орган трябва да се договори нова дата за предаване.

Решението по делото C-261/22 е постановено по преюдициално запитване, което включва въпроса дали член 1, параграфи 1 и 2 от Рамково решение 2002/584 във връзка с член 7 и член 24, параграфи 2 и 3 от Хартата трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска изпълняващият съдебен орган да откаже предаването на лицето, по отношение на което е издадена европейска заповед за

арест, с мотив, че това лице е майка на две малки деца, които живеят с нея. Този въпрос се основава на предпоставката, че издирването за изтърпяване на наказание лишаване от свобода лице е майка на две деца, живеещи с нея, като интересът на тези деца е да продължат да поддържат редовно лични отношения и преки контакти с майка си. В този контекст е направено искането да се установи дали изпълнението на тази заповед за арест може да бъде отказано на основание член 1, параграф 3 от Рамковото решение във връзка с член 7 и член 24, параграфи 2 и 3 от Хартата, тъй като предаването на въпросното лице би го лишило от такива отношения и контакти с децата му.

Съдът е посочил, основавайки се на принципа на взаимното доверие, че съществува презумпция, че условията на режима на лишаване от свобода на майката на такива деца и организирането на поемането на грижите за тях в издаващата държава членка са приспособени към подобно положение, било то в затвор или при прилагане на алтернативни мерки, позволяващи на тази майка да остане на разположение на съдебните органи на съответната държава членка или децата да бъдат настанени извън тази среда.

Тук в скоби трябва да бъде изтъкнато, че параграф 2 от член 24 на Хартата, който прокламира, че висшият интерес на детето трябва да бъде от първостепенно значение, се прилага и за решения, които, подобно на европейската заповед за арест, нямат за адресат децата, но имат важни последици за тях.

Съществуването на реален риск лицето, за което се отнася европейската заповед за арест, и/или неговите деца да претърпят нарушение на основните права, гарантирани от член 7 и от член 24, параграфи 2 и 3 от Хартата, в случай на предаване на това лице на издаващия съдебен орган, може да позволи на изпълняващия съдебен орган по изключение да не изпълни тази европейска заповед за арест на основание член 1, параграф 3 от Рамковото решение. За целта, този съдебен орган трябва да прецени дали действително съществува риск от нарушение на посочените основни права в рамките на двуетапна проверка, предполагаща анализ въз основа на различни критерии, така че тези етапи не следва да се смесват и трябва да се провеждат последователно.

Само когато с оглед на всички данни, с които разполага, включително с оглед на евентуалната липса на предоставени от издаващия съдебен орган гаранции, изпълняващият съдебен орган приеме, от една страна, че са налице недостатъци в издаващата държава членка и от друга страна, че са налице

сериозни и потвърдени основания да се счита, че с оглед на личното положение на заинтересованото лице и/или неговите деца те ще бъдат изложени на реален риск от нарушаване на основните права, гарантирани в член 7 и член 24, параграфи 2 и 3 от Хартата, тогава на основание член 1, параграф 3 от Рамково решение 2002/584 изпълняващият съдебен орган следва да се въздържа да изпълни европейската заповед за арест, издадена по отношение на това лице. В обратната хипотеза изпълняващият съдебен орган е длъжен да изпълни посочената заповед в съответствие със задължението, установено в член 1, параграф 2 от това рамково решение.

Що се отнася до възможността предаването да се отложи, Съдът е преценил като важно да се уточни, че макар на основание член 23, параграф 4 от Рамково решение 2002/584 да е възможно да се отложи предаването на лицето, по отношение на което е издадена европейска заповед за арест, отлагането може да бъде само временно, по изключение и поради сериозни причини от хуманитарно естество. Освен това, с оглед на текста на споменатата разпоредба, както и на общата структура на член 23 от посоченото рамково решение, подобно спиране не е възможно за значителен период от време. По този въпрос е направено позоваване на решение от 18 април 2023 г., E. D. L., C-699/21, т. 51.

Две скорошни решения третират факултативното основание за отказ да бъде изпълнена европейска заповед за арест, предвидено в член 4, точка 6 и в този контекст - въпроси, произтичащи от взаимоотношението **между Рамково решение 2002/584 и Рамково решение 2008/909/ПВР на Съвета от 27 ноември 2008 г.** за признаване принципа за взаимно признаване към съдебни решения по наказателни дела с които се налагат наказания лишаване от свобода или мерки, включващи лишаване от свобода, за целите на тяхното изпълнение в Европейския съюз.

Първото е решението от 4 септември 2025 г. по дело **C-305/22, С.Ј.** Преюдициално запитване се отнася до тълкуването на член 4, точки 5 и 6, както и на член 8, параграф 1, буква в) от Рамково решение 2002/584 и на член 4, параграф 2, член 22, параграф 1 и член 25 от Рамково решение 2008/909.

Запитването е отправено в рамките на производство за изпълнение на европейска заповед за арест с оглед на изпълнението на наказание лишаване от свобода, издадена срещу С.Ј. от Апелативен съд Букурещ — Служба за изпълнение на наказанията, Румъния.

На 29 декември 2020 г. С.Ј. е задържан в Италия и издадената срещу него европейска заповед за арест е изпратена на Апелативен съд – Рим, който е изпълняващият съдебен орган. Запитващата юрисдикция е уведомена за това задържане, след което – по искане на италианските органи – издаващият съдебен орган им изпраща осъдителната присъда, като по този повод изразява несъгласието си с признаването на тази присъда и поемането на изпълнението на наказанието в Италия. В този смисъл тя уточнява, че при отказ да се изпълни европейската заповед за арест на основание член 4, точка 6 от Рамково решение 2002/584, тя не би дала съгласие за инцидентно признаване на присъдата и за поемане на изпълнението на наказанието от Италианската република и че впоследствие ще поиска такова признаване и поемане на изпълнението на основание Рамково решение 2008/909.⁷

С „решение за признаване и изпълнение“ Апелативният съд в Рим отказва предаването на съответното/“търсеното“ лице, признава осъдителната присъда и разпорежда изпълнението ѝ в Италия. Тази юрисдикция приема, че присъдата следва да бъде изпълнена в Италия, за да се увеличат шансовете за социална реинтеграция на С.Ј., който пребивава законно и ефективно в тази страна. В тази ситуация и като запазват позицията си на несъгласие с признаването на присъдата в Италия и нейното изпълнение в тази държава членка, румънските съдебни органи, респ. Апелативен съд-Букурещ, стигат до отправянето на преюдициалното запитване.

Съдът е преформулирал първите три преюдициални въпроса, за които е счел, че трябва да бъдат разгледани заедно, като приел, че чрез тях запитващата юрисдикция иска по същество да се установи дали член 4, точка 6 от Рамково решение 2002/584 и членове 4, 22 и 25 от Рамково решение 2008/909 трябва да се тълкуват в смисъл, че:

– от една страна, основаният на предвидения в член 4, точка 6 от Рамково решение 2002/584 случай, при който изпълнението на европейска заповед за арест може да бъде отказано, отказът на изпълняващия съдебен орган да предаде лице, за което е издадена европейска заповед за арест с цел изпълнение на наказание лишаване от свобода, предполага този съдебен орган да спазва условията и процедурата, предвидени в Рамково решение 2008/909,

⁷ Член 4 е озаглавен „Случаи, при които изпълнението на европейска заповед за арест може да бъде отказано“, а точка 6 гласи: „когато европейската заповед за арест е издадена с оглед на изпълнение на присъда за лишаване от свобода или мярка, изискваща задържане и издирването лице се намира или е гражданин или пребивава в изпълняващата страна, а същата поема изпълнението на присъдата или мярката, изискваща задържане, съгласно националното право.“

що се отнася до признаването на осъдителната присъда за това наказание и до поемането на изпълнението на посоченото наказание, и

– от друга страна, издаващата държава запазва правото да изпълни същото наказание и следователно да запази действието на европейската заповед за арест при обстоятелства, при които, без да спазва условията и процедурата, предвидени в Рамково решение 2008/909 относно признаването на тази присъда и поемането на изпълнението на това наказание, изпълняващият съдебен орган е отказал на това основание изпълнението на тази европейска заповед за арест.

За да отговори на така преформулираните въпроси, Съдът на ЕС е обсъдил, най-напред, значението на Рамково решение 2008/909 за прилагането на факултативното основание за отказ на изпълнението, предвидено в член 4, параграф 6 от Рамково решение 2002/584. Преди това обаче е припомнено – по отношение на Рамково решение 2002/584 – че то цели, чрез въвеждането на опростена и ефикасна процедура за предаване на осъдени или заподозрени лица, да улесни и ускори съдебното сътрудничество, за да допринесе за осъществяването на целта на Съюза да се превърне в пространство на свобода, сигурност и правосъдие въз основа на високата степен на доверие, което трябва да съществува между държавите членки.

Припомнено е също така, че съгласно съображение 6 от това Рамково решение, принципът на взаимното признаване представлява „крайтъгълен камък“ на съдебното сътрудничество по наказателни дела. И че този принцип намира израз в член 1, параграф 2, в който е закрепено правилото, че държавите членки са длъжни да изпълняват всяка европейска заповед за арест въз основа на принципа на взаимното признаване и в съответствие с разпоредите на това рамково решение. От това следва, изтъква Съдът, че изпълняващите съдебни органи по принцип могат да откажат да изпълнят европейска заповед за арест само в случаите, предвидени в Рамково решение 2002/584, както то е тълкувано от Съда на ЕС. От друга страна, изпълнението на европейска заповед за арест е принципът, а отказът тя да бъде изпълнена е предвиден като изключение, което трябва да се тълкува стриктно. (Да напомним: член 3 предвижда случаите, при които не се допуска изпълнение, а в членове 4 и 4а – случаите, при които може да се откаже изпълнение на ЕЗА.)

Предвиденото в член 4, точка 6 основание зависи от наличието на две условия, а именно, от една страна, издирваното лице да се намира в

изпълняващата държава членка или да е неин гражданин или пребиваващ в нея и, от друга страна, тази държава да поеме съгласно вътрешното си право изпълнението на наказанието или на мярката. Когато изпълняващият съдебен орган установи, че тези две условия са налице, той трябва да прецени също дали има легитимен интерес, който да обосновава изтърпяване на наказанието, наложено в издаващата държава, на територията на изпълняващата държава. Тази преценка предполага да се вземе предвид целта, преследвана с член 4, точка 6 от Рамково решение 2002/584, която е да се увеличат шансовете за социална реинтеграция на издирваното лице след изтърпяване на наказанието му.

Що се отнася до отражението на Рамково решение 2008/909, при прилагането на предвидената в член 4, точка 6 хипотеза на факултативно основание за отказ да се изпълни европейска заповед за арест, Съдът е припомнил, че това рамково решение, подобно на Рамково решение 2002/584, конкретизира в областта на наказателното право принципите на взаимно доверие и взаимно признаване, които изискват, що се отнася по-специално до пространството на свобода, сигурност и правосъдие, от всяка държава членка да приеме, освен при изключителни обстоятелства, че останалите държави членки зачитат правото на Съюза и особено признатите от него основни права. Предвид идентичността на целта, преследвана, от една страна, с предвидената в член 4, точка 6 от Рамково решение 2002/458 хипотеза на отказ за изпълнение на европейска заповед за арест и от друга страна, предвидените в Рамково решение 2008/909 правила и по-специално тези, които са насочени към социалната реинтеграция на осъдените в друга държава членка, следва да се приеме, изтъква Съдът, че когато съдебен орган на изпълняващата държава членка желае да се позове на тази възможност, той трябва да вземе предвид тези правила, т.е. предвидените в Рамково решение 2008/909.

В това отношение Съдът е подчертал, че нищо не позволява да се приеме, че законодателят на Съюза е възнамерявал да предвиди два отделни правни режима, що се отнася до признаването и изпълнението на съдебни решения по наказателни дела, в зависимост от наличието или липсата на европейска заповед за арест.⁸ Следователно, когато изпълняващ съдебен орган възнамерява да откаже въз основа на предвиденото в член 4, точка 6 от Рамково решение

⁸ Тук във формата на своеобразна бележка под линия може да се обърне внимание, че съгласно член 25 от Рамково решение 2008/909, това рамково решение се прилага мутатис мутантис, доколкото разпоредбите му са съвместими с тези на Рамково решение 2002/584, към изпълнението на наказанията в случай, когато държава членка се задължава да изпълни наказанието съгласно член 4, точка 6 от това рамково решение.

2002/584 факултативно основание за отказ на изпълнение на европейска заповед за арест, признаването на осъдителната присъда за наказание лишаване от свобода и поемането на изпълнението на това наказание се уреждат от Рамково решение 2008/909.

На следващо място е отбелязано изискването за съгласие на издаващата държава относно поемането на изпълнението на наложното в тази държава наказание. Това съгласие се изразява в изпращането по реда на член 4 от Рамково решение 2008/909 на изпълняващата държава на осъдителната присъда, постановена от съд на издаващата държава, заедно с удостоверение, чийто образец се съдържа в приложение 1 към това рамково решение. Докато изпълнението на наказанието в изпълняващата държава не е започнало, издаващата държава може да оттегли съответното удостоверение, а след оттеглянето изпълняващата държава прекратява изпълнението на наказанието.

Отделно е обърнато внимание на практиката на Съда, от която следва, че целта за увеличаване на шансовете за социална реинтеграция, макар и да е важна, не е абсолютна и тя трябва да се съчетае с основното правило, прогласено в член 1, параграф 2 от Рамково решение 2002/584, съгласно което по принцип държавите членки изпълняват всяка европейска заповед за арест. Освен това, предвид на различните функции на наказанието в обществото, държавата членка, в която е осъдено дадено лице, може законосъобразно да се позове на специфични за нея съображения, свързани с наказателната политика, за да обоснове изпълнението на наложеното наказание на нейна територия, като вследствие на това откаже да изпрати осъдителната присъда и удостоверението, което трябва да я придружава, съгласно Рамково решение 2008/909. Следователно, издаващата държава се ползва от свобода на преценка по отношение на съгласието, така че когато изпълняващата държава по своя инициатива поиска от издаващата държава да изпрати съдебното решение заедно с удостоверението към него, подобно искане не създава задължение за издаващата държава да го уважи.

Изводът, който може да бъде направен тук, е че ефективността на въведената с Рамково решение 2002/584 система за предаване между държави членки би била застрашена, ако изпълняващата държава може едностранно да дерогира принципа на изпълнение на европейска заповед за арест поради прилагането на това основание за отказ, без да са изпълнени предвидените в Рамково решение 2008/909 условия за признаване и изпълнение на осъдителна присъда.

Също под формата на извод може да се посочи, че при прилагането на факултативното основание за отказ на изпълнение, предвидено в член 4, точка 6 от Рамково решение 2002/584, поемането от изпълняващата държава на изпълнението на наказанието, наложено с осъдителната присъда, постановена в издаващата държава и обосновала издаването на европейската заповед за арест, зависи от съгласието на тази, т.е. на издаващата държава, в съответствие с правилата, предвидени в Рамково решение 2008/909. Водещо в диалога между издаващите и изпълняващите съдебни органи трябва да бъде задължението за лоялно сътрудничество, прогласено в член 4, параграф 3, първа алинея ДЕС. Само така може да се гарантира, че функционирането на европейската заповед за арест няма да бъде блокирано.

Казано в обобщена форма, когато изпълняващ съдебен орган възнамерява да откаже изпълнението на европейска заповед за арест въз основа на предвидения в член 4, точка 6 от Рамково решение 2002/584 случай, при който изпълнението на европейска заповед за арест може да бъде отказано, компетентният орган на издаващата държава може да откаже такова изпращане, ако въз основа на обективни обстоятелства счита, че наказанието няма да бъде ефективно изпълнено в изпълняващата държава или че изпълнението на посоченото наказание в тази държава няма да допринесе за постигането на целта за социална реинтеграция на издирваното лице след изтичането на срока на наложеното му наказание лишаване от свобода. Издаващият съдебен орган може също да откаже такова прехвърляне въз основа на съображения, свързани със собствената наказателна политика на издаващата държава.

Отделно Съдът е изследвал и въпроса дали при обстоятелства, при които, без да спази условията и процедурата, предвидени в Рамково решение 2008/909, изпълняващият съдебен орган е отказал, на основание на предвиденото в член 4, точка 6 от Рамково решение 2002/584 факултативно основание за отказ на изпълнение, да изпълни европейска заповед за арест, издадена за целите на изпълнение на наказание лишаване от свобода, издаващата държава членка запазва правото да изпълни това наказание.

В това отношение е изтъкнато, че когато изпълнението на европейска заповед за арест, издадена за целите на изпълнението на наказанието лишаване от свобода, е отказано от изпълняващия съдебен орган в нарушение на условията и процедурата, предвидени в Рамково решение 2008/909, издаващият съдебен орган може да запази действието на тази заповед за арест. Освен това, издаващата държава си запазва правото за изпълни това наказание.

Предвидената от законодателя на Съюза връзка между двете рамкови решения трябва да допринесе за постигането на целта за улесняване на социалната реинтеграция на съответното лице. Ако обаче въз основа на тази цел се допусне изпълняващата държава да откаже да изпълни европейска заповед за арест, издадена за целите на изпълнението на наказание лишаване от свобода, без съгласието на издаващата държава относно поемането на изпълнението от изпълняващата държава, това би могло да създаде висок риск от безнаказаност и в крайна сметка би застрашило ефективното функциониране на опростената система за предаване между държавите членки, установено с Рамково решение 2002/584.

От това следва, че издаващата държава запазва правото да изпълни същото наказание и следователно да запази действието на европейската заповед за арест при обстоятелства, при които, без да спазва условията и процедурата, предвидени в Рамково решение 2008/909 относно признаването на тази присъда и поемането на изпълнението на това наказание, изпълняващият съдебен орган е отказал изпълнението на тази европейска заповед за арест, като се е позовал на посоченото основание.

Паралелно с току що представеното дело е разгледано и **дело C-215/24, Fira**, приключило с решение от 11 септември т.г.

Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на членове 8, 12, 13 и 17 от Рамково решение 2008/909. Запитването е отправено в рамките на производство за изпълнение в Испания на европейска заповед за арест, издадена от португалските органи срещу УХ за целите на изпълнението на наказание лишаване от свобода.

През 2018 г. запитващата юрисдикция осъжда УХ на лишаване от свобода за срок от шест месеца за извършване на данъчна измама. Съгласно съответна разпоредба от НК, това наказание е заменено впоследствие с имуществена санкция - глоба. Тъй като тази глоба не е платена и осъденото лице не е доказало, че неплащането не може да му се вмени във вина, разпоредено е да бъде изпълнено наказанието лишаване от свобода.

Предвид на обстоятелството, че междувременно УХ е преместил пребиваването си в Испания, запитващата юрисдикция издава европейска заповед за арест с цел неговото предаване за целите на изпълнението на това наказание лишаване от свобода.

На основание член 4, точка 6 от Рамково решение 2002/584 компетентният испански съдебен орган отказва да предаде УХ на запитващата юрисдикция поради преместването на местопребиваването му в Испания и изразеното от него желание да изтърпи наказанието си в тази държава членка. Посоченият орган обявява, че признава постановеното от запитващата юрисдикция съдебно решение, и иска от компетентните испански съдебни органи да го изпълнят.

На 11 октомври 2023 г. на основание член 80 от испанския Наказателен кодекс, Национален наказателен съд № 1, Мадрид, Испания, отлага изпълнението на разглежданото в главното производство наказание лишаване от свобода за срок от две години.

Вследствие на това решение за отлагане на изпълнението, португалската прокуратура сезира запитващата юрисдикция с искане тя да отправи преюдициално запитване до Съда.

С първите три преюдициални въпроса, които Съдът е разгледал заедно, запитващата юрисдикция по същество е искала да се установи дали член 8, параграф 1 и член 17, параграф 1 от Рамково решение 2008/909 трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат, когато компетентният съдебен орган на изпълняващата държава е отказал на основание член 4, точка 6 от Рамково решение 2002/584 да изпълни европейска заповед за арест, издадена от компетентния съдебен орган на издаващата държава за целите на изпълнение на наказание лишаване от свобода и компетентният съдебен орган на изпълняващата държава се е ангажирал да изпълни това наказание, друг компетентен съдебен орган на изпълняващата държава да отложи впоследствие изпълнението на посоченото наказание в съответствие с националното си право.

Тъй като предметът на тези въпроси не попада пряко в проблематиката на днешната ни дискусия, можем да се ограничим до цитиране на отговора, даден от Съда на ЕС, който гласи така:

„... член 8, параграф 1 и член 17, параграф 1 от Рамково решение 2008/909 трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат, когато компетентният съдебен орган на изпълняващата държава е отказал на основание член 4, точка 6 от Рамково решение 2002/584 да изпълни европейска заповед за арест, издадена от компетентния съдебен орган на издаващата държава за целите на изпълнението на наказание лишаване от свобода, и компетентният съдебен орган на изпълняващата държава се е ангажирал да изпълни това наказание, друг компетентен съдебен орган на

изпълняващата държава впоследствие да отложи изпълнението на посоченото наказание съгласно националното си право“.

Това, което следва да се отбележи по това дело, е че във формата на предварителни бележки Съдът е анализирал ситуацията в светлината на решението по дело C-305/22, C.J., постановено седмица по-рано и е приел, че на поставените въпроси трябва да се даде отговор в случай че компетентните португалски органи са изпратили споменатото по-рано удостоверение на компетентните испански органи в съответствие с предвидените в Рамково решение 2008/909 условия, изразявайки по този начин съгласието на издаващата държава наложеното на УХ наказание да бъде изпълнено в изпълняващата държава.

По все още висящите в момента съединени дела **C-722/23, Rugu и C – 91/24, Aucrois**, заключението на Генералния адвокат, по които е представено на 10 юли т. г., запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 4, точка 6 от Рамково решение 2002/584 трябва да се тълкува в смисъл, че когато изпълняващият съдебен орган отказва да изпълни европейска заповед за арест поради основание за отказ на изпълнение, изведено от член 1, параграф 3 от това рамково решение, тъй като при предаване на съответното лице на издаващия съдебен орган, съществува опасност от нарушаване на основните му права вследствие на условията на лишаване от свобода в издаващата държава членка, той, т. е. този орган, може или е длъжен, за да се избегне възможността това лице да остане ненаказано, да провери дали следва да се разпореди изпълнението на това наказание на територията на изпълняващата държава членка, когато установи, че това лице е гражданин на тази държава членка или пребивава в нея.

В случая, срещу AR, румънски гражданин и HL, белгийски гражданин, и двамата пребиваващи в Белгия, са издадени европейски заповеди за арест, съответно от румънските и гръцките съдебни органи за целите на изпълнението на наказания лишаване от свобода. Сезираните белгийски въззивни съдилища отказват да изпълнят тези европейски заповеди за арест с мотива, че в случай на предаване на AR и HL условията на лишаване от свобода в издаващата държава членка биха ги изложили на опасност от нарушаване на основните им права.

В този контекст, Касационният съд на Белгия пита Съда дали, когато юрисдикциите на изпълняващата държава членка откажат да изпълнят европейска заповед за арест на основание член 1, параграф 3 от Рамково

решение 2002/584/ПВР, тези юрисдикции могат или трябва да приложат факултативното основание за отказ на изпълнение, предвидено в член 4, точка 6 от това рамково решение, с оглед на изпълнението на наложеното наказание в изпълняващата държава членка, когато засегнатите лица са граждани на тази държава членка или пребивават в нея.

Въпросните съединени дела се вписват в контекста на съдебната практика, последвала решението *Aranyosi* и *Căldăraru* (Решение от 5 април 2016, по съединени дела С – 404/15 и С-659/15PPU), където, както вече бе отбелязано, Съдът за първи път посочва, по същество, че ако при изключителни обстоятелства изпълняващият съдебен орган стигне до извода, че от една страна, са налице сериозни и потвърдени основания да се счита, че в случай на предаване на издаващата държава членка, издирваното лице ще бъде изложено на опасност от нарушаване на основните му права, а от друга страна, тази опасност не може да бъде отстранена в разумен срок, изпълняващият съдебен орган не може да изпълни европейската заповед за арест в съответствие с член 1, параграф 3 от Рамково решение 2002/584, тълкуван във връзка с член 4 от Хартата. Така тези все още висящи дела повдигат неразглеждания досега въпрос за последиците, които трябва да се изведат от отказа да се изпълни европейска заповед за арест поради условията на лишаване от свобода в издаващата държава членка, що се отнася до положението на съответните лица, а именно дали изпълняващият съдебен орган трябва да ги освободи или, за да се избегне те да останат ненаказани, може или е длъжен да изпълни наложеното им наказание на територията на изпълняващата държава членка на основание член 4, точка 6 от това рамково решение, когато са изпълнени предвидените в тази разпоредба условия.

Позовавайки се на заключението на генералния адвокат по съединени дела С-404/15 и С-659/15 PPU, Генералният адвокат поддържа, че съдебна практика, установена в това решение - *Aranyosi* и *Căldăraru*, представлява пример за създаване на правото по тълкувателен път от страна на Съда, обосновано от необходимостта да се установи способ за защита на основните права на личността, в хипотези, които не са изрично уредени от законодателя. Ето защо следва да се констатира, че изискването да се гарантира защитата на основните права на засегнатото лице при посочените в тази съдебна практика условия представлява ново задължително основание за отказ на изпълнение на европейска заповед за арест, което се добавя към вече предвидените в член 3 от Рамково решение 2002/548.

В заключението се поддържа още, че когато изпълняващ съдебен орган откаже да изпълни европейска заповед за арест на основание член 1, параграф 3 от Рамково решение 2002/584, той е длъжен в допълнение да приложи предвиденото в член 4, точка 6 от това рамково решение факултативно основание за отказ на изпълнение и да разпорежи изпълнението на територията на изпълняващата държава членка на наложеното на издирваното лице наказание лишаване от свобода, стига да е налице легитимен интерес, който да го обосновава. Предоставянето с механизма на европейската заповед за арест единствено на възможност на изпълняващия съдебен орган да приложи предвиденото в член 4, точка 6 от същото Рамково решение основание за отказ на изпълнение би изглеждало непоследователно. Ако този орган откаже да предаде издирваното лице на основание член 1, параграф 3 от него, факултативният характер на член 4, точка 6 би трябвало като последица от съдебната практика с която се създава правото по тълкувателен път от страна на Съда, установена в решение Aranyosi и Căldărăanu, в което е изведено ново задължително основание за отказ на изпълнение на европейска заповед за арест, да се превърне, също чрез такава съдебна практика, в задължение, стига да са изпълнени условията за прилагането му, което би дало възможност да се уеднаквят практиките на държавите членки в рамките на борбата срещу безнаказаността.

От тези съображения следва, че изпълняващ съдебен орган, който отказва да изпълни европейска заповед за арест в случай, при който не се допуска изпълнение, изведен от член 1, параграф 3 от Рамково решение 2002/584, е длъжен, когато установи, че съответното лице е гражданин на изпълняващата държава членка или пребивава в нея, да приложи член 4, точка 6 от това рамково решение и при спазване на условията за прилагане на тази разпоредба да разпорежи изпълнението на нейна територия на наказанието лишаване от свобода, наложено от издаващата държава членка, за да се избегне това лице да остане ненаказано.

Крайният отговор, т. е. заключението, гласи така:

„Член 4, точка 6 от Рамково решение 2002/584/ПВР на Съвета от 13 юни 2002 година относно европейската заповед за арест и процедурите за предаване между държавите членки, изменено с Рамково решение 2009/299/ПВР на Съвета от 26 февруари 2009 година,

трябва да се тълкува в смисъл, че:

когато изпълняващият съдебен орган отказва да изпълни европейска заповед за арест поради основание за отказ на изпълнение, изведено от член 1, параграф 3 от това рамково решение, тъй като при предаване на съответното лице на издаващия съдебен орган съществува опасност от нарушаване на основните му права вследствие на условията на лишаване от свобода в издаващата държава членка, той е длъжен, за да се избегне възможността това лице да остане ненаказано, да провери дали следва да се разпреди изпълнението на това наказание на територията на изпълняващата държава членка, когато установи, че това лице е гражданин на тази държава членка или пребивава в нея, стига да са спазени процедурата и условията, установени в Рамково решение 2008/909/ПВР на Съвета от 27 ноември 2008 година за прилагане на принципа за взаимно признаване към съдебни решения по наказателни дела, с които се налагат наказания лишаване от свобода или мерки, включващи лишаване от свобода, за целите на тяхното изпълнение в Европейския съюз, с оглед на ефективното поемане на изпълнението на посоченото наказание на тази територия“.

Уместно е да приключим с **дело C-583/24, Tagu**, което се намира в още начална фаза, тъй като заключението на генералния адвокат ще бъде представено на 22 януари 2026 г.

То също се вписва в юриспруденциалната линия, чието начало поставя решението по делото Aranyosi и Caldararu относно изключителните обстоятелства, при които рискът от нарушаване на едно основно право може да позволи, нещо повече – да задължи компетентният орган на изпълняващата държава да откаже предаването на търсеното лице, т. е. да откаже изпълнението на европейска заповед за арест. По-конкретно това дело повдига въпроса дали и евентуално, как тази юриспруденция може да бъде разширена и доразвита, за да обхване и принципа на пропорционалност на престъплението и наказанието, закрепен в член 49, параграф 3 от Хартата.

Този въпрос е поставен на фона на една европейска заповед за арест, издадена от румънска юрисдикция и имаща за предмет изпълнението на влязла в сила присъда, с която е наложено наказание лишаване от свобода за срок от седем години на лице, което живее в Нидерландия, за деяние, състоящо се в незаконен внос в Румъния на рискови и високорискови наркотици, а именно три грама канабис и четири хапчета, съдържащи MDMA.

Съгласно запитващата юрисдикция, никое от основанията за отказ на предаването, предвидени в членове 3, 4 и 4а на Рамково решение 2002/548 не е приложимо в случая. Предвид на количествата на въпросните наркотици обаче и на декларацията, направена пред тази юрисдикция от търсено-то/“издирваното“ лице, в смисъл, че те са били предназначени за лична употреба от съпругата му като болкоуспокояващо средство, тя счита, че се касае за малки количества за лична употреба.

Същевременно, тази юрисдикция се пита дали, когато търсеното лице прави довод за съществуването на реален риск за нарушаване на принципа на пропорционалност на наказанието по отношение на деянието, което е в основата на европейската заповед за арест, изпълняващата юрисдикция не трябва да изследва дали този риск може да доведе до отказ на предаване на лицето.

Поставените преюдициални въпроси са формулирани така:

„I. Трябва ли член 1, параграф 3 от Рамково решение 2002/584/ПВР относно европейската заповед за арест и процедурите за предаване [между държавите членки] във връзка с член 49, параграф 3 от Хартата на основните права на Европейския съюз и с член 2, параграф 1, буква а) и параграф 2, член 4, параграф 1 и параграф 2, буква б) и член 5 от Рамково решение 2004/757/ПВР за установяване на минималните разпоредби относно съставните елементи на наказуемите деяния и прилаганите наказания в областта на трафика на наркотици да се тълкува в смисъл, че когато исканото лице оспорва предаването, като в своя защита се позовава на обстоятелството, че е осъдено в издаващата държава членка с влязла в сила присъда на непропорционално минимално наказание лишаване от свобода за вноса на незначителни количества наркотици за лична употреба или във всеки случай за вноса на малки количества наркотици без намерение за трафик на тези наркотици, изпълняващият съдебен орган трябва да провери дали в случай на предаване с цел изпълнение на това наказание исканото лице би било изложено на реална опасност от изпълнението на наказание, непропорционално на престъплението, на което се основава европейската заповед за арест?

II. При утвърдителен отговор на първия въпрос:

а) Какъв критерий за проверка трябва да приложи изпълняващият съдебен орган, за да прецени дали съществува реална опасност от изпълнението на наложено с влязла в сила присъда непропорционално наказание по смисъла на първия въпрос?

б) Каква роля играе при тази проверка обстоятелството, че правото на издаващата държава членка, с което се транспонира член 4, параграф 2, буква б) от Рамково решение 2004/757/ПВР за установяване на минималните разпоредби относно съставните елементи на наказуемите деяния и прилаганите наказания в областта на трафика на наркотици, и произтичащото от този член задължение за предвиждане на наказание лишаване от свобода най-малко от пет до десет години изисква от съда на тази държава членка в случай на осъдителна присъда за - накратко казано - внос на наркотици, които са измежду най-вредните за здравето, да наложи наказание лишаване от свобода за минимален срок от седем години, независимо от количеството на наркотиците, с които са свързани тези действия, и независимо дали тези действия са извършени с цел да се осигури лично ползване или с намерение за трафик на тези наркотици, при положение че: съдът може да намали така предвидения минимален срок на наказанието общо само с максимум една трета, в случай че са налице обстоятелства, които смекчават тежестта на деянието или опасността, която представлява извършителят, или че съответното лице признае деянието, или общо наполовина, в случай че съответното лице улесни идентифицирането и наказателното преследване на други извършители на престъпления, свързани с наркотици, и при положение че - продължителността на това (евентуално намалено) минимално наказание лишава съда от възможността да приложи условно осъждане?

в) Може ли евентуално съществуваща реална опасност от изпълнението на наложено с влязла в сила присъда непропорционално наказание по смисъла на първия въпрос все пак да бъде премахната чрез предоставяне от издаващата държава членка на гаранция и как би могла да изглежда тази гаранция? “

Както Съдът многократно е изтъквал, от член 1, параграф 3 от Рамково решение 2002/548 следва, че то няма за последица изменение на задължението за спазване на основните права, гарантирани от Хартата - решение по дело С-261/22, точка 39.

Вече бе отбелязано, че основавайки се на тази разпоредба, Съдът е приел, че „при изключителни обстоятелства“ могат да се въведат ограничения в принципите на взаимно признаване и взаимно доверие между държавите членки – точка 43 от решението от 25 юли 2018 г. по дело С – 216/18 PPU.

Както във вече споменатите решения, така и в редица други – напр. от 18 април 2023 г. по дело С-699/21, от 21 декември 2023 г. по дело С-261/22, Съдът е

признал, при определени условия, възможността, дори задължението за изпълняващия съдебен орган да се въздържи да приведе в изпълнение една европейска заповед за арест на основание посочената разпоредба, когато в случай на предаване на съответното лице на издаващия съдебен орган съществува реален риск то да претърпи нарушение на основни права, гарантирани в член 4 – забрана на нечовешкото или унизително отношение или наказание, член 7 – зачитане на личния и семейния живот, член 24 – права на детето или член 47 – право на ефективна съдебна защита - от Хартата.

От юриспруденцията на Съда на ЕС произтича също, че преценката – в хода на изпълнението на една европейска заповед за арест – за съществуването на реален риск от нарушаване на основни права, гарантирани от Хартата, трябва да се осъществи в рамките на една дуетапна проверка.

В рамките на първия етап изпълняващият съдебен орган трябва да определи дали действително съществуват обективни, достоверни, точни и надлежно актуализирани данни, доказващи наличието в издаващата държава членка на реален риск от нарушаване на съответните основни права поради системни или общи недостатъци.

В рамките на втория етап изпълняващият съдебен орган трябва да провери конкретно и точно до каква степен недостатъците, установени на първия етап на проверката, могат да оказат влияние върху конкретната личност в конкретния случай ако европейската заповед за арест бъде изпълнена - например върху условията на лишаване от свобода на лицето, по отношение на което е издадена тази заповед.

В светлината на тази съдебна практика предстои Съдът на ЕС да определи дали тя е приложима в случая, а при положителен отговор на този въпрос – какъв тип проверка трябва да бъде осъществена от изпълняващия съдебен орган в специфичния контекст на една преценка, основана на член 49, параграф 3 от Хартата. С други думи, какъв е или как, т. е. на основата на какви критерии, трябва да бъде определен съответният „праг“, чието надхвърляне може да обоснове извод за непропорционалност.

Става дума за това дали нарушаването на този принцип може да съставлява автономен мотив/основание за отказ да се изпълни европейска заповед за арест на основание член 1, параграф 3 от Рамково решение 2002/584.

Същевременно, ако се допусне изпълняващият съдебен орган да извърши преценка на пропорционалността на наложеното наказание, това предполага този орган да преценява материалното наказателно право на издаващата държава, както и да преразглежда по същество решението на съдебния орган на тази държава относно наказанието, чието изпълнение е предмет на европейската заповед за арест. В случай, че се допусне едно такова преразглеждане, това би означавало всъщност изпълняващият съдебен орган да се превърне де факто в една апелативна инстанция по отношение на съдебно решение, което е станало дефинитивно/окончателно относно наложеното наказание в издаващата държава с риск да се пренебрегнат, т.е. да не се зачетат целите на рамковото решение. В този контекст се поставя и въпросът дали едно такова преразглеждане не нарушава и не лишава от полезен ефект принципа на взаимното признаване, който предполага, че съществува взаимно доверие, така че всяка от държавите членки приема приложението на наказателното право в сила в останалите държави членки, независимо че приложението на собственото ѝ национално право би довело до друго разрешение, респ. до друг резултат и не позволява, следователно, на изпълняващия съдебен орган да замести със собствената си преценка преценката, направена в издаващата държава. Дори държавите членки да възпроизведат буквално изброяването на категориите от престъпления, посочени в член 2, параграф 2 от Рамковото решение с оглед на неговото въвеждане, самата дефиниция на тези престъпления и предвидените за тях наказания се съдържа в правото „на издаващата държава членка“. Рамковото решение няма за цел да съгласува елементите от фактическите състави на въпросните престъпления или предвидените за тях наказания.

И макар член 2, параграф 2 от Рамковото решение да премахва проверката за двойна наказуемост по отношение на упоменатите в тази разпоредба категории престъпления, тяхното определяне и установяването на съответните наказания продължава да се урежда от правото на издаващата държава членка, която както впрочем посочва член 1, параграф 3 от същото рамково решение, трябва да спазва основните права и основните правни принципи, залегнали в член 6 ЕС и в резултат на това - принципа за законоустановеност на престъплението и наказанието.

Трудно и проблематично е от друга страна, да се формулират критериите, с оглед на които един контрол от страна на изпълняващия съдебен орган на наказанието, наложено в издаващата държава, без да се навреди на принципа на

взаимното доверие, върху който се основава механизмът на европейската заповед за арест.

Това са само част от въпросите, пред които са изправени европейските съдилища и които те в рамките на диалог помежду си, са призвани да решават.